

فصلنامه روستا و توسعه، سال ۱۹، شماره ۳، پاییز ۱۳۹۵، صفحات ۱۲۱-۱۳۸

بررسی تأثیر مشارکت اجتماعی جامعه روستایی بر موفقیت تعاونی‌های تولید روستایی: مطالعه موردی شهرستان اصفهان

سیدعلی نکویی نائینی، یوسف قنبری، حمید برقی، و نادر علی‌زاده*

تاریخ دریافت: ۱۳۹۳/۱۰/۱۹ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۵/۵/۴

چکیده

رمز موفقیت تعاونی‌ها مشارکت اعضا در مدیریت آنهاست؛ و در تعاونی‌های روستایی، به دلیل ماهیت ویژه و اتکای اداره تعاونی بر خواست اعضا و نقش آنها در جهت‌گیری‌های شرکت، مشارکت اعضا از اهمیت بیشتری برخوردار است. هدف کلی تحقیق حاضر مطالعه تأثیر مشارکت اجتماعی کشاورزان عضو بر موفقیت تعاونی‌های نوزده‌گانه تولید روستایی شهرستان اصفهان بود. جامعه آماری تحقیق کلیه این شرکت‌ها را در برمی‌گرفت. گردآوری داده‌های پژوهش از کلیه مدیران شرکت‌های تعاونی روستایی شهرستان و ۲۶۰ نفر از اعضای آنها به روش نمونه‌گیری نظام‌مند تصادفی انجام شد. یافته‌ها نشان داد که مشارکت اعضا در مدیریت تعاونی‌های تولید روستایی در حد متوسط است؛ همچنین، ضریب همبستگی چندگانه نشان‌دهنده رابطه قوی بین متغیر مشارکت اجتماعی اعضا و متغیر موفقیت بوده و از این رو، تأثیر مشارکت اعضا در موفقیت تعاونی‌ها کاملاً قابل توجه ارزیابی شده است.

* به ترتیب، دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشکده علوم جغرافیایی و برنامه‌ریزی، دانشگاه اصفهان؛ نویسنده مسئول و دانشیار دانشکده علوم جغرافیایی و برنامه‌ریزی، گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی دانشگاه اصفهان (y.ghanbari@geo.ui.ac.ir)؛ دانشیار دانشکده علوم جغرافیایی و برنامه‌ریزی، گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی دانشگاه اصفهان؛ و مدیر کل دفتر نظام‌های بهره‌برداری سازمان مرکزی تعاون روستایی ایران..

کلیدواژه‌ها: مشارکت، تعاونی‌های تولید روستایی، موفقیت، اصفهان (شهرستان).

***

مقدمه

بخش‌های اقتصادی در کشورهای جهان سوم، با تأثیرپذیری از شرایط تاریخی و وابستگی‌های سیاسی و نیز موقعیت پیرامونی آنها در عرصه نظم جهانی و در واقع با تأثیرپذیری از عوامل برون‌زا، دچار از هم پاشیدگی و توسعه نامتوازن شده‌اند. از این رو، ایجاد تغییرات ساختاری در نظام کشاورزی و همچنین، ایجاد زمینه‌های لازم برای به‌کارگیری دستاوردهای علمی و فناوری جدید از مهم‌ترین چالش‌های توسعه بخش کشاورزی در کشورهای جهان سوم به‌شمار می‌روند. بنابراین، در این کشورها، توسعه کشاورزی منوط به ایجاد دگرگونی در ساختار کشاورزی به منظور طراحی الگوی جدید بهره‌برداری از منابع و عوامل تولید است (ازکیا، ۱۳۸۴).

تجارب کشورها در زمینه تعاونی‌های تولید نشان می‌دهد که از طریق این تعاونی‌ها، مجموعه‌ای از تحولات ساختاری مثبت در راستای حفظ و تداوم فعالیت کشاورزی صورت گرفته است (Novkovic, 2008). در چین، نقش تعاونی‌ها در کنترل کمی و کیفی تولید محصولات غذایی و افزایش درآمد کشاورزان و نیز افزایش توان رقابتی آنها در بازار چشمگیر بوده است (Meizhang, 2010). همچنین، تعاونی‌های تولید کشاورزی در ترکیه (Zhen and Routray, 2005)، تعاونی‌های بازاریابی محصولات کشاورزی در نیوزیلند (Beverland, 2007)، تعاونی‌های تخصصی کشاورزی در چین (Deng et al., 2010)، و تعاونی‌های تولید در ایران (Aref, 2011) زمینه‌هایی مناسب را برای تحول ساختاری و توسعه کشاورزی در سطح محلی، منطقه‌ای و ملی فراهم آورده‌اند. در کشورهای توسعه‌یافته مثل آمریکا، تعاونی‌ها نقشی مهم در توسعه کشاورزی از طریق سازمان‌دهی به سرمایه‌های کوچک کشاورزان خرده‌پا، استفاده بهینه از منابع محدود آنها و سرانجام، افزایش درآمد آنها داشته‌اند (Ghiasi et al., 2009).

تعاونی‌ها در اغلب کشورهای جهان سوم با مشکلات و چالش‌هایی مواجه‌اند؛ مشکلات داخلی مثل کمبود مشارکت اعضا باعث محدود شدن رشد و توسعه تعاونی‌های

روستایی شده است. در این زمینه، لازم است دولت‌ها با اتخاذ راهکارهای مناسب بستری مناسب را برای تقویت و توسعه تعاونی فراهم آورند (World Bank, 2007).

ذات تعاونی‌ها به گونه‌ای است که باید روحیه مشارکت بین اعضای تعاونی‌ها تقویت شود تا به اهداف اجتماعی-اقتصادی خود بهتر یابند، چنان‌که محققان داخلی و خارجی نیز در مطالعات خود بر این عامل تأکید دارند.

گری و کرائنزل (Gray and Kraenzle, 2010)، با بیان تأثیر مشارکت اعضا بر موفقیت تعاونی‌ها، با استفاده از تحلیل رگرسیون، به بررسی مشارکت در مجامع و کمیته‌های مربوط به تعاونی و نیز عضویت در شرکت به روش پیمایش روی دو هزار عضو تعاونی پرداخته است؛ و بر پایه نتایج این مطالعه: الف) افزایش درآمد اعضا اثر مستقیم بر علاقه آنها به عضویت در تعاونی دارد، ب) شناخت از اصول تعاون شامل یک عضو-یک رأی، آموزش اعضا و همکاری با سایر تعاونی‌ها اثر مستقیم بر مشارکت اعضا در مجامع، کمیته‌ها و تصمیم‌گیری دارند، و ج) رضایت اعضا شامل رضایت از تأثیر تعاونی بر سطح زندگی اعضا، رضایت اعضا از هیئت مدیره و تأثیری است که شرکت تعاونی بر تأمین نهاده‌های مورد نیاز کشاورزان دارد.

جانسون و همکاران (Johnson et al., 1995)، با بررسی عوامل مؤثر بر مشارکت و تأثیر آن در موفقیت تعاونی‌های روستایی کلمبیا با استفاده از تحلیل کمی، چنین نتیجه گرفتند که تعداد افراد مشارکت‌کننده در تصمیم‌گیری‌های مدیریتی در این تعاونی‌ها و روابط اعضا و مدیران و نیز شناخت تعاونی از نیاز اعضا و برآورده ساختن آن باعث رضایت‌مندی اعضا از تعاونی می‌شود و عامل مهمی در حفظ و بقای تعاونی و افزایش قدرت و موفقیت آن است؛ همچنین، سرمایه‌گذاری در مشارکت اجتماعی اعضا باعث بهبود عملکرد اقتصادی تعاونی‌ها و افزایش مشارکت باعث افزایش روحیه کار گروهی و بالا رفتن سود ناشی از فعالیت تعاونی می‌شود.

سیلواراجوا (۱۳۸۴) نیز علت عدم موفقیت تعاونی‌های روستایی را بی‌اعتنایی اعضا می‌داند و عوامل مؤثر بر این بی‌اعتنایی و عدم مشارکت آنها در فعالیت تعاونی را عدم

شناخت از اصول تعاون، آموزش نامناسب و کارکرد نامناسب تعاونی‌ها و در نتیجه، از بین رفتن انگیزه و رغبت برای مشارکت ارزیابی می‌کند.

همچنین، صفری شالی (۱۳۸۰) به بررسی فعالیت و عملکرد شرکت‌های تعاونی کشاورزی مرغداران استان تهران پرداخته است. بر پایه نتایج این تحقیق، بین مشارکت و موفقیت شرکت رابطه مستقیم و مثبت وجود دارد؛ همچنین، متغیرهای میزان بهره‌مندی اعضا از آموزش، مشارکت در امور تعاونی، تخصص هیئت مدیره و شناخت از اصول تعاون بر موفقیت تعاونی به‌طور مستقیم تأثیر می‌گذارند.

هدف پژوهش حاضر بررسی جایگاه تعاونی‌های تولید روستایی شهرستان اصفهان از لحاظ دستیابی به اهداف و تأثیر عامل مشارکت بر موفقیت شرکت‌های یادشده در این شهرستان و نیز ارائه راهبرد به منظور تقویت مشارکت در تشکل‌های تعاونی تولید روستایی شهرستان اصفهان است.

مبانی نظری

در حوزه برنامه‌ریزی توسعه روستایی و کشاورزی، تجربه‌های گذشته نشان می‌دهد که مشارکت جامعه محلی در مراحل مختلف از راهبردهای مهم و کاربردی به‌منظور برتری یافتن در برنامه‌ریزی است و این پیامدها را به همراه دارد: به هم آمیختن رشد اقتصادی با منزلت انسانی، مطلوب به نظر رسیدن توسعه از سوی جامعه هدف، پویایی اقتصادی-اجتماعی و جمعیتی و توزیع مجدد قدرت اقتصادی و سیاسی به نفع گروه‌های ضعیف (Akande and Garip, 1992) به نقل از حجتی پور و فال سلیمان، (۱۳۹۳).

مشارکت عملی جمعی، آگاهانه و داوطلبانه است که دربردارنده دخالت شهروندان در امور عمومی و در سطوح مختلف تصمیم‌گیری‌های اداری و سیاسی از انداختن رأی به صندوق گرفته تا مساعدت مستقیم در برآوردن نیازهای اجتماعی و نیز دخالت در کارکردهایی است که حیات کاری آنها بدان بستگی دارد (جباری، ۱۳۸۷).

بنیادی‌ترین اندیشه زیربنایی مشارکت پذیرش اصل برابری مردم است و هدف از آن، همفکری، همکاری و تشریک مساعی افراد در راستای بهبود کیفیت و کمیت زندگی در تمامی زمینه‌های اجتماعی، اقتصادی و سیاسی است (عنبری و حسونند، ۱۳۸۹).

بنا به تعریف، مشارکت در وهله نخست عبارت است از ابزار جمع‌آوری اطلاعات محیطی برای تصمیم‌گیری (Primmer and Kyllonen, 2006). در بحث مشارکت و مردم و نیز موفقیت هر چه بیشتر تشکل‌ها در نواحی روستایی، باید دو نکته را مد نظر قرار داد: نخست آنکه باید افراد را تشویق به مشارکت کرد، زیرا در تشکل‌های روستایی، این افراد هستند که نقش کلیدی را ایفا می‌کنند؛ و دیگر آنکه باید فرصت‌هایی برای وضوح هر چه بیشتر تقاضاهای روستاییان از مسئولان و دست‌اندرکاران فراهم شود، زیرا ایجاد تشکل‌های مردمی را پل ارتباطی بین نیازهای مردم روستا و مسئولان قلمداد کرد (عبداللهی و همکاران، ۱۳۸۸). مشارکت فرایندی مؤثر است که از طریق آن، مردم، اشخاص یا گروه‌های سازمان‌یافته می‌توانند به تبادل اطلاعات، بیان عقیده و ارائه نظر بپردازند و از توانایی لازم برای تصمیم‌سازی و غلبه بر نیروهای خارجی برخوردار شوند (Finger-Stich and Finger, 2002).

مشارکت اعضا در تعاونی در دو حوزه مختلف صورت می‌گیرد، که عبارت‌اند از:

۱) تأمین سرمایه و منابع مالی: مشارکت در این حوزه، در درجه اول، به صورت خرید سهام تعاونی و یا به شکل سپرده‌گذاری یا پرداخت عضویت است؛ و یا اینکه در مقابل دریافت نهاده‌ها یا خرید کالا و یا فروش محصولات عضو به تعاونی، معادل درصدی از کل کالاهای دریافتی یا تحویل‌شده به تعاونی، سهام جدید برای عضو صادر شود.

۲) مدیریت (تصمیم‌گیری‌ها): مشارکت و همبستگی اعضا، به‌مثابه سرمایه اجتماعی، شرط لازم فعالیت تعاونی‌هاست. در شرکت‌های تعاونی به دلیل اینکه اعضا سرمایه‌گذاران اصلی و تأمین‌کنندگان منابع مالی شرکت هستند و از سوی دیگر، همین اعضا هستند که تنها بهره‌برداران و یا حداقل بزرگ‌ترین گروه استفاده‌کننده از

خدمات و فعالیت‌های تعاونی به‌شمار می‌روند، بدیهی است که باید بیشترین حضور و مشارکت را در تصمیم‌گیری‌های تعاونی داشته باشند. مهم‌ترین مقوله در بنگاه‌های اقتصادی، نظام مدیریتی و نحوه تصمیم‌گیری در مسائل مهم رو در روی بنگاه است که در شرکت‌های تعاونی، به دلیل ماهیت ویژه آنها و اتکای اداره تعاونی بر خواست اعضا و نقش آن در جهت‌گیری شرکت، از اهمیت و جایگاهی بالاتر برخوردار است (انصاری، ۱۳۸۱).

روش تحقیق

استان اصفهان از جمله استان‌های فعال در بخش کشاورزی بوده و به همین دلیل، در زمینه سامان‌دهی و تشکیل تعاونی‌های تولید روستایی پیشقدم است. در حال حاضر، در استان اصفهان، ۵۵ تعاونی تولید روستایی در سیزده شهرستان فعالیت می‌کنند که به‌طور عمده، در دو دهه اخیر تأسیس شده‌اند. از مجموع این تعاونی‌ها، نوزده تعاونی در شهرستان اصفهان وجود دارند. از مجموع تعاونی‌های تولید کشور نیز سیزده درصد کشاورزان در تعاونی‌ها عضویت دارند و هشت درصد اراضی زیر پوشش تعاونی‌های تولید کشور در این استان قرار دارند (وزارت جهاد کشاورزی، ۱۳۹۱).

ارزیابی موفقیت شرکت‌ها در راستای دستیابی به اهداف اقتصادی-اجتماعی با توجه به زیرمقوله‌های شاخص خدمات زیرساختی کشاورزی شامل مطالعات پایه‌ای امکان‌سنجی و مطالعات پایه‌ای اجرایی، یک‌جاکشتی و تجمیع اراضی کشاورزی، تسطیح و آماده‌سازی اراضی کشاورزی، ایجاد نظام‌های آبیاری و الگوی نوین آبیاری، تأسیس شبکه‌های نوین آبیاری و پوشش انهار، احداث راه‌های ارتباطی میان مزارع، ارائه خدمات ماشینی و ماشین‌آلات کشاورزی، برگزاری دوره‌های آموزشی اعضا برای ترویج و آموزش شیوه‌های نوین کاشت، داشت و برداشت، ایجاد صنایع تبدیلی و تکمیلی و موفقیت در جذب مشارکت اعضا در تصمیم‌گیری‌های مدیریتی بررسی شده است. متغیر وابسته عبارت از میزان موفقیت شرکت‌های تعاونی تولید روستایی شهرستان اصفهان است. داده‌های مورد نیاز در سطح شرکت‌های تعاونی تولید روستایی

شهرستان اصفهان از طریق مدیران اعم از مدیر عامل و هیئت مدیره (شامل نوزده مدیر عامل و ۹۵ عضو هیئت مدیره) و با بهره‌گیری از سرشماری گردآوری شد. از میان حدود ۵۹۹۸ عضو، چون امکان گردآوری اطلاعات از کل اعضا وجود نداشت، از روش نمونه‌گیری نظام‌مند استفاده شد. حجم نمونه بر اساس رابطه کوکران ۳۶۱ نفر تعیین و با استفاده از روش انتساب متناسب (نسبت تعداد کل اعضای هر شرکت به ۵۹۹۸ ضرب در حجم کل نمونه)، تعداد نمونه لازم از هر شرکت مشخص شد. برای جمع‌آوری اطلاعات، از پرسشنامه استفاده شد. بدین منظور، دو نوع پرسشنامه ساختاریافته با سؤالات باز و بسته شامل پرسشنامه اعضا و پرسشنامه مربوط به مدیران (هیئت مدیره و مدیر عامل) طراحی شد.

جدول ۱- مشخصات کلی تعاونی‌های تولید روستایی شهرستان اصفهان

شرکت	تعداد اعضا	اراضی کشاورزی اعضای تعاونی (هکتار)		اراضی کشاورزی حوزه عمل تعاونی (هکتار)	
		ابی	دیم	ابی	دیم
اصفهانک	۱۹۴	۱۰۰۰	.	۱۴۵۰	.
اندلان	۱۱۳	۱۵۹۰	.	۳۰۰۰	.
زاینده‌رود	۵۳۶	۳۲۵۰	.	۶۰۰۰	.
مهرآیین	۴۱۵	۳۵۰۰	.	۴۷۰۰	.
سپاهان	۱۵۱	۱۲۱۰	.	۲۶۰۰	.
دهکرم	۳۶۰	۱۷۰۰	.	۲۰۰۰	.
امام علی (ع)	۳۲۲	۹۰۰	.	۹۰۰	.
ارگ‌رودشت	۱۶۰	۱۲۰۰	.	۱۵۰۰	.
کهن‌دشت	۴۰۵	۱۶۰۰	.	۲۰۰۰	.
فدک کفران	۵۵۴	۱۳۵۰	.	۱۳۵۰	.
عاشق‌آباد	۳۸۵	۸۰۰	.	۸۰۰	.
فارغان	۱۳۰	۱۲۰۰	.	۱۲۰۰	.
سلمان‌فارسی	۲۲۴	۱۵۰۰	.	۱۵۰۰	.
برسیان	۱۳۰	۱۸۰۰	.	۱۸۰۰	.
خویا	۱۰۲	۱۰۲۵	.	۱۰۲۵	.
نصرآباد	۱۸۰	۱۷۵۰	.	۱۷۵۰	.
کیمیادشت	۳۶۵	۶۰۰	.	۶۰۰	.
ابوالخیر	۲۷۲	۱۵۰۰	.	۱۵۰۰	.
سپیددشت	۱۰۰۰	۵۰۰۰	.	۵۰۰۰	.

مأخذ: آمار سازمان تعاون روستایی استان اصفهان

برای تعیین روایی ابزار تحقیق (پرسشنامه) از نظرات افراد صاحب نظر دانشگاهی و سایر افراد متخصص و دارای تجربه در زمینه تعاونی‌های روستایی بهره گرفته شد و اصلاحات مورد نیاز به عمل آمد. به منظور تعیین پایایی ابزار تحقیق، پرسشنامه توسط سی نفر تکمیل و آلفای کرونباخ داده‌ها محاسبه شد، که اعداد به دست آمده بالاتر از ۰/۸۵ بود. به مقوله‌های پرسشنامه اعضا با استفاده از نرم‌افزار SPSS V22 و شیوه تحلیل عاملی وزن داده شد. با وزن‌دهی مقوله‌ها، در نهایت، هجده شاخص برای اعضا و دوازده شاخص برای مدیران تعاونی احصا شد و شاخص کلی موفقیت به دست آمد. شیوه رتبه‌بندی بر حسب تشابه به راه حل ایده‌آل تاپسیس (TOPSIS)، در قالب یکی از روش‌های طبقه‌بندی و گروه‌بندی شرکت‌های تعاونی تولید روستایی شهرستان اصفهان با استفاده از شاخص‌های اقتصادی و اجتماعی در مجموعه‌های همگن استفاده شد.

نتایج و بحث

تحلیل اطلاعات در دو بخش توصیفی و استنباطی انجام گرفت. در پی، تفسیری از نتایج تجربی تحقیق که حاصل تجزیه و تحلیل اطلاعات آماری پرسشنامه‌ها و مصاحبه با کارشناسان در سازمان تعاون روستایی استان اصفهان است، ارائه می‌شود.

بررسی توصیفی ویژگی‌های مشارکتی

مشارکت اعضا و ارکان شرکت‌های تعاونی عامل دستیابی این شرکت‌ها به اهداف اجتماعی و اقتصادی است. برخی شاخص‌های اندازه‌گیری سطح مشارکت اعضا در فعالیت‌های تعاونی عبارت‌اند از: ۱- تعداد اعضای حاضر در جلسات مجامع عمومی، ۲- میزان مشارکت هیئت مدیره در جلسات، ۳- مشارکت اعضا در انتخاب هیئت مدیره (سیلوارجوا، ۱۳۸۴).

طبق اظهارات مدیران حوزه مطالعه، ۵۹/۱ درصد آنها در کلیه جلسات هیئت مدیره در سه سال گذشته شرکت کرده‌اند (جدول ۲). از نظر مشارکت اعضا در انتخاب هیئت مدیره، نوزده درصد اصلاً مشارکتی نداشتند؛ میزان مشارکت ۲۰/۴ درصد کم، ۲۵/۹

درصد متوسط، ۲۵ درصد زیاد، و ۹/۷ درصد خیلی زیاد بود. با این توصیف، مشارکت اعضا در انتخاب هیئت مدیره را نمی توان در حدی مناسب دانست (جدول ۳).

جدول ۲- میزان مشارکت هیئت مدیره در جلسات سه سال گذشته

میزان شرکت در جلسات	فراوانی	درصد فراوانی نسبی	درصد فراوانی تجمعی
اصلاً	۳	۳/۱	۳/۱
به ندرت	۸	۸/۴	۱۱/۵
نیمی از جلسات	۱۰	۱۰/۵	۲۲
بیشتر جلسات	۱۸	۱۸/۹	۴۰/۹
همه جلسات	۵۶	۵۹/۱	۱۰۰
مجموع	۹۵	۱۰۰	-

مأخذ: یافته‌های تحقیق

جدول ۳- مشارکت اعضا در انتخاب هیئت مدیره

میزان مشارکت	فراوانی	درصد فراوانی نسبی	درصد فراوانی تجمعی
هیچ	۴۱	۱۹	۱۹
کم	۴۴	۲۰/۴	۳۹/۴
متوسط	۵۶	۲۵/۹	۶۵/۳
زیاد	۵۴	۲۵	۹۰/۳
خیلی زیاد	۲۱	۹/۷	۱۰۰
مجموع	۲۱۶	۱۰۰	-
میانگین از حداکثر ۵		۲/۸۶	
میانه		۳	
انحراف معیار		۱/۲۶	

مقیاس: هیچ = ۱، کم = ۲، متوسط = ۳، زیاد = ۴، خیلی زیاد = ۵

مأخذ: یافته‌های تحقیق

از نظر مشارکت اعضای شرکت تعاونی، در تصمیم‌گیری‌های مدیریتی (مجامع تعاونی)، نوزده درصد اصلاً مشارکتی نداشتند؛ میزان مشارکت ۲۰/۴ درصد کم، ۲۵/۹ درصد متوسط، ۲۵ درصد زیاد، و ۹/۷ درصد خیلی زیاد بود. با این توصیف، مشارکت اعضا در انتخاب هیئت مدیره را نمی توان در حد مناسب دانست.

ارزیابی عملکرد تعاونی‌های تولید روستایی شهرستان اصفهان

رتبه‌بندی تعاونی‌های تولید بر اساس شاخص‌های ارزیابی با استفاده از شیوه‌تاپسیس با وزن پیشنهادی کارشناسان در جداول ۴ و ۵ آمده است. ارقام به‌دست آمده نشان‌دهنده فاصله کم از ایده‌آل مثبت و فاصله زیاد از ایده‌آل منفی است؛ به دیگر سخن، این موضوع حاکی از عملکرد نسبتاً مطلوب این تعاونی‌هاست.

جدول ۴- محاسبه فاصله شاخص‌ها از ایده‌آل مثبت و منفی

ردیف	نوع	وزن	میانگین	میانگین	میانگین	میانگین	میانگین	میانگین	میانگین	میانگین	میانگین
۱	وزن	۰/۲	۰/۱۵	۰/۱۵	۰/۱۵	۰/۱۵	۰/۱۵	۰/۱۵	۰/۱۵	۰/۱۵	۰/۱۵
۲	ایده‌آل منفی	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
۳	ایده‌آل مثبت	۱/۷۵	۱	۱/۰۶	۰/۸۵	۱/۱۵	۰/۸۹	۱/۰۵	۱/۳۵	۱/۴۲	۰/۲۲

مأخذ: یافته‌های تحقیق

جدول ۵- فاصله شاخص‌ها از ایده‌آل مثبت و منفی به تفکیک شرکت

شرکت	برآورد فاصله از ایده‌آل مثبت	برآورد فاصله از ایده‌آل منفی	شرکت	برآورد فاصله از ایده‌آل مثبت	برآورد فاصله از ایده‌آل منفی
زاینده‌رود	۱/۱۸۹	۳/۲۷۸	برسیان	۲/۲۰۵	۱/۷۹۶
اندلان	۱/۷۶۶	۳/۲۶۳	عاشق‌آباد	۲/۲۶۷	۱/۷۲۸
ارگ‌رودشت	۱/۸۵۵	۲/۲۹۹	سپیددشت	۲/۳۰۵	۱/۶۴۷
اصفهانک	۱/۹۵۱	۲/۲۸۹	کیمیادشت	۲/۳۵۶	۱/۶۰۳
سپاهان	۲/۰۰۵	۲/۲۷۵	گندمکاران	۲/۳۷۸	۱/۴۰۲
دهکرم	۲/۰۱۰	۲/۲۳۵	فدک‌کوثر	۲/۴۱۶	۱/۳۲۲
مهرآیین	۲/۱۵۰	۲/۱۵۵	فارغان	۲/۵۲۴	۱/۲۷۰
امام‌علی(ع)	۲/۱۵۶	۲/۰۶۵	سلمان‌فارسی	۲/۸۵۵	۱/۰۱۵
کهن‌دشت	۲/۱۶۰	۲/۰۰۲	نصرآباد	۳/۰۵	۰/۹۶۵
خویا دشت	۲/۱۶۹	۱/۹۵۴			

مأخذ: یافته‌های تحقیق

شایان یادآوری است که در جدول ۵، شرکت‌ها بر اساس رتبه از یک تا نوزده مرتب شده و در جدول ۶ نیز در چهار سطح قرار گرفته‌اند.

جدول ۶- سطح بندی شرکت‌ها از نظر میزان موفقیت

درصد	شرکت تعاونی	میزان موفقیت	FI
۵/۲	زاینده‌رود	بسیار زیاد	۰/۴۳۵-۰/۶۳۷
۲۱	اندلان- ارگ‌رودشت- اصفهانک- سپاهان	زیاد	۰/۶۳۷-۰/۸۳۹
۴۷/۴	دهکرم- مهرآیین- امام علی(ع)- کهن دشت جرقویه- خویادشت- برسیان- عاشق‌آباد- سپیددشت ورزنه- کیمیادشت	متوسط	۰/۸۳۹-۱/۰۴
۲۶/۴	گندمکاران ابوالخیر- فدک کوثر کفران- فارفان- سلمان فارسی اژیبه- نصرآباد	کم	۱/۰۴-۱/۲۴

مأخذ: یافته‌های تحقیق

میزان موفقیت حدود ۲۶ درصد از شرکت‌ها مطلوب و بسیار مطلوب، ۴۷/۴ درصد متوسط، و ۲۶/۴ درصد کم بوده است.

بررسی تأثیر مشارکت در موفقیت شرکت‌ها با تحلیل رگرسیون

بر اساس اطلاعات جدول ۸، ابتدا تنها متغیر مشارکت اعضا وارد معادله رگرسیون شد.

جدول ۷- رگرسیون دومتغیره برای شناسایی تأثیر عامل مشارکت بر میزان موفقیت

تعاونی‌ها (از نظر اعضا)

متغیر مستقل	R^2	R	ضریب تعدیل شده (R^2_{Adj})	آماره F	سطح معنی‌داری
مشارکت اعضا	۰/۲۷۴	۰/۵۲۳	۰/۲۷۰	۸۰/۶۰۳	۰/۰۰۰

مأخذ: یافته‌های تحقیق

جدول ۸- هسته اصلی تحلیل رگرسیون دومتغیره برای شناسایی تأثیر عامل مشارکت بر موفقیت تعاونی‌ها

متغیر	ضریب غیراستاندارد		ضریب استاندارد		سطح معنی‌داری
	B	خطا	Beta	آماره t	
ضریب ثابت	۱/۱۶۶	۰/۰۹۰	-	۱۲/۹۹۳	۰/۰۰۰
مشارکت اعضا در انتخاب هیئت مدیره	۰/۲۵۸	۰/۲۲۹	۰/۵۲۳	۸/۹۷۸	۰/۰۰۰

مأخذ: یافته‌های تحقیق

با وارد شدن متغیر مشارکت، ضریب تعیین رگرسیون ۰/۲۷۴ به دست آمد، بیانگر آنکه ۲۷/۴ درصد تغییرات در موفقیت به مشارکت اعضا مربوط می‌شود و بقیه ۷۲/۶ درصد به عوامل دیگر بستگی دارد. ضریب تعیین تعدیل شده برابر ۰/۲۷۰ بوده و ضریب همبستگی چندگانه ۰/۵۲۳ است، که بالا بودن شدت رابطه بین متغیر مستقل «مشارکت اعضا» و متغیر وابسته «موفقیت» را نشان می‌دهد (بین صفر و یک). همچنین، معنی دار بودن رگرسیون از طریق F در سطح ۹۹ درصد تأیید می‌شود. آزمون t نیز بیانگر معنی دار بودن این ضریب رگرسیون است.

برای بررسی تأثیر مشارکت مدیران، از شیوه رگرسیون چندگانه بهره گرفته شد و دو متغیر مستقل مورد نظر وارد تحلیل شدند. بنابراین، دو متغیر تعداد جلسات مجمع عمومی در سال گذشته و میزان حضور هیئت مدیره در جلسات مجمع در سه سال گذشته وارد معادله شدند.

جدول ۹- رگرسیون چندگانه برای شناسایی تأثیر عامل مشارکت بر میزان موفقیت تعاونی‌ها (از نظر مدیران)

متغیر مستقل	R ^۲	R	ضریب تعدیل شده (R ^۲ _{Ad})	آماره F	سطح معنی‌داری
مشارکت مدیران	۰/۱۹۱	۰/۴۳۷	۰/۱۷۸	۱۴/۸۳۶	۰/۰۰۰

مأخذ: یافته‌های تحقیق

جدول ۱۰- هسته اصلی تحلیل رگرسیون دو متغیره برای شناسایی تأثیر مشارکت بر موفقیت تعاونی‌ها (از نظر مدیران)

متغیر	ضریب استاندارد		ضریب استاندارد	آماره t	سطح معنی داری
	B	خطا			
ضریب ثابت	۰/۸۲۳	۰/۲۴۶	-	۳/۳۴۷	۰/۰۰۱
تعداد جلسات مجمع عمومی در سال گذشته	-۰/۲۱	۰/۵۲	۰/۰۳۲	-۰/۴۰۲	۰/۶۸۹
میزان حضور هیئت مدیره در جلسات مجمع در سه سال گذشته	۰/۲۶۴	۰/۰۴۹	۰/۴۳۲	۵/۳۵۲	۰/۰۰۰

مأخذ: یافته‌های تحقیق

با وارد شدن متغیر مشارکت مدیران، ضریب تعیین رگرسیون ۰/۱۹۱ به دست آمد، بیانگر آنکه نوزده درصد تغییرات در موفقیت به مشارکت مدیران مربوط می‌شود و بقیه ۸۱ درصد به عوامل دیگر بستگی دارد. ضریب رگرسیون تعدیل شده برابر با ۰/۱۷۸ بوده و ضریب همبستگی چندگانه ۰/۴۳۷ است، که بالا بودن شدت رابطه بین دو متغیر مستقل «مشارکت مدیران» و متغیر وابسته «موفقیت» را نشان می‌دهد (بین صفر و یک). همچنین، رگرسیون از طریق F در سطح ۹۹ درصد معنی دار است (مشارکت مدیران تعاونی). آزمون t برای متغیر میزان حضور در جلسات هیئت مدیره بیانگر معنی داری این ضریب رگرسیون است، اما در متغیر تعداد جلسات مجمع عمومی سال گذشته معنی دار نیست.

نتیجه گیری و پیشنهادها

تعاونی‌های تولید روستایی در قالب یک نظام بهره‌برداری مطلوب و در عین حال، منطبق با ساختار کشاورزی ایران می‌توانند منشأ تحولات اساسی در نظام کشاورزی بوده، نقشی مهم و به‌سزا در تغییرات ساختار کشاورزی داشته باشند؛ همچنین، این تعاونی‌ها را می‌توان راهکاری بسیار مناسب برای بهره‌برداری بهینه از منابع طبیعی،

اقتصادی و اجتماعی، افزایش تولید و عملکرد، جذب سرمایه و افزایش فرصت‌های شغلی، ارتقای سطح دانش و آگاهی روستاییان، افزایش مشارکت و کار گروهی دانست (اسلامی، ۱۳۸۵: ۵).

تعاونی‌های تولید روستایی برای اینکه بتوانند به صورت پایدار عمل کنند، به بستری مناسب نیاز دارند. در این راستا، مشارکت اجتماعی اعضا از جایگاهی ویژه برخوردار است. توجه بدین شرکت‌ها با رویکردی مشارکت‌محور از دهه ۱۳۸۰ از اهداف راهبردی وزارت جهاد کشاورزی به منظور تحقق توسعه سخت‌افزاری و نرم‌افزاری بخش کشاورزی بوده است. از این رو، در تحقیق حاضر، تلاش شد تا نقش مشارکت جامعه روستایی در موفقیت این تعاونی‌ها در زمینه دستیابی به اهداف بررسی شود.

مطالعه تعاونی‌های تولید روستایی شهرستان اصفهان نشان می‌دهد که میزان موفقیت حدود ۲۶ درصد از شرکت‌ها مطلوب و بسیار مطلوب، ۴۷/۴ درصد متوسط، و ۲۶/۴ درصد کم بوده است. مقدار ضریب تعیین رگرسیون نشان می‌دهد که ۲۷/۴ درصد تغییرات در موفقیت شرکت‌های تعاونی به مشارکت اعضا مربوط است و بقیه ۷۲/۶ درصد به عوامل دیگر بستگی دارد. ضریب همبستگی چندگانه آن نیز ۰/۵۲۳ بوده، که شدت بالای رابطه بین مشارکت و موفقیت را نشان می‌دهد. میزان مشارکت اعضا در انتخاب هیئت مدیره در نوزده درصد آنها صفر، ۲۰/۴ درصد کم، ۲۵/۹ متوسط، ۲۵ درصد زیاد، و ۹/۷ درصد خیلی زیاد بوده، که بیانگر سطح پایین مشارکت اعضاست. همچنین، بیشترین فراوانی تعداد جلسات مجمع عمومی در پایین‌ترین طبقه (یک تا دو جلسه) به میزان ۷۴/۴ درصد بوده، که بیانگر سطح پایین مشارکت در این زمینه است. اما میزان مشارکت حدود هفتاد درصد مدیران کامل بود و در کلیه جلسات هیئت مدیره در سه سال گذشته شرکت کرده بودند. تأثیر مشارکت اعضا در موفقیت تعاونی‌ها کاملاً قابل توجه است. در بررسی مشارکت اعضا مقدار رگرسیون نشان می‌دهد که نوزده درصد تغییرات در موفقیت شرکت‌های تعاونی به مشارکت مدیران مربوط بوده و ضریب همبستگی چندگانه ۰/۴۳۷ است، که شدت بالای رابطه بین دو متغیر مستقل مشارکت مدیران و متغیر وابسته موفقیت را نشان می‌دهد؛ و البته تأثیر مشارکت مدیران در موفقیت

تعاونی‌ها نسبتاً قابل توجه است، که با نتایج تحقیقات انصاری (۱۳۸۱)، سعدی (۱۳۸۶)، کلوانی (۱۳۸۴)، و بانک جهانی (World Bank, 2007) همخوانی دارد. با توجه به نتایج و بر اساس چارچوب مفهومی تحقیق، پیشنهادهایی به شرح زیر ارائه می‌شود:

- جلب مشارکت اعضا و مدیران در تصمیم‌گیری و اداره امور تعاونی‌ها می‌تواند منافع بی‌شمار برای این شرکت‌ها داشته باشد. با توجه به سطح پایین مشارکت اعضا (تقریباً چهل درصد کم، ۲۵/۹ درصد متوسط و ۳۴/۷ درصد زیاد)، لازم است با محور قرار دادن نیازها، با بهره‌گیری از روش‌های نوین مدیریت مشارکتی، زمینه مشارکت اعضا و مدیران فراهم شود. بدیهی است آگاهی دادن بدانها برای ایجاد باور به فلسفه و توانمندی‌های تعاون از طریق آموزش‌های رسمی، غیررسمی و انبوهی نیز می‌تواند اثرگذار باشد.
- از آنجا که بر اساس یافته‌های تحقیق، ۲۷/۴ درصد تغییرات در موفقیت شرکت‌های تعاونی به مشارکت اعضا مربوط می‌شود، لازم است بازمهندسی شرکت‌های تعاونی تولید روستایی با تأکید بر استفاده مؤثر از مشارکت مردمی صورت پذیرد تا از این رهگذر، بتوان به تعیین جایگاه واقعی این شکل تعاونی در دستیابی به اهداف توسعه پایدار بخش کشاورزی پرداخت و نسبت به افزایش مشارکت اعضا در انتخاب مدیران و پایبندی هیئت مدیره به حضور مؤثر در جلسات از طریق ارائه برنامه‌های تشویقی، استفاده همه‌جانبه از مسئولان و شخصیت‌های علمی و آموزشی برای یافتن اصول علمی و کاربردی مؤثر در زمینه توسعه تعاون همت گماشت.

منابع

ازکیا، مصطفی (۱۳۸۴)، «تحلیل مبانی و نظریه‌های نظام بهره‌برداری و روند تحول آن با تأکید بر جامعه روستایی ایران». *مجموعه مقالات اولین همایش نظام بهره‌برداری کشاورزی در ایران، چالش‌ها و چاره‌ها*، شماره ۹ و ۱۰، وزارت کشاورزی، معاونت امور نظام‌های بهره‌برداری، صص ۲۳-۲۴.

- اسلامی، عبدالحسین (۱۳۸۵)، **شرح وظایف ارکان شرکت‌های تعاونی تولید روستایی**. تهران: معاونت ترویج و نظام بهره‌برداری.
- انصاری، حمید (۱۳۸۱)، **پژوهشی در تعاونی‌های روستایی ایران: مطالعه موردی شرکت تعاونی روستایی شباهنگ شهریار**. تهران: مؤسسه تحقیقات تعاونی دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه تهران.
- جباری، حبیب (۱۳۸۷)، «مشارکت و توسعه اجتماعی». **مجموعه مقالات همایش توسعه اجتماعی**، آبان ۱۳۸۷، تهران، وزارت کشور.
- حجی‌پور، محمد و فال سلیمان، محمود (۱۳۹۳)، «واکاوی عوامل اثرگذار بر دگرش نظام‌های بهره‌برداری زراعی، مورد شناسی: روستاهای شرکت سهامی زراعی سهل‌آباد-نهبندان». **جغرافیا و آمایش شهری - منطقه‌ای**، شماره ۱۰، صص ۳۹-۵۴.
- سازمان تعاون روستایی استان اصفهان (۱۳۹۱)، **آمار سالیانه**. اصفهان.
- سعدی، حشمت‌الله (۱۳۸۶)، «ارزیابی تعاونی‌های تولید کشاورزی در شهرستان کبودرآهنگ استان همدان». **روستا و توسعه**، سال ۱۰، شماره ۲، صص ۱۳۷-۱۶۳.
- سیلواراجوا، آر. (۱۳۸۴)، «بی‌تفاوتی اعضا و عوامل مؤثر بر عدم مشارکت آنها در فعالیت تعاونی». **تعاون**، شماره ۱۷۳ (پیاپی ۲۶۲).
- صفری شالی، رضا (۱۳۸۰)، **بررسی فعالیت‌ها و عملکرد شرکت‌های تعاونی کشاورزی مرغداران استان تهران**. پایان‌نامه کارشناسی ارشد توسعه روستایی، دانشکده کشاورزی، دانشگاه صنعتی اصفهان.
- عبداللهی، عیوض؛ چیدری، محمد؛ پزشکی‌راد، غلامرضا و علیزاده، ندا (۱۳۸۸)، «تحلیل مشارکت تشکل‌های مردمی در برنامه‌های ترویجی پیرامون توسعه پایدار روستایی: مطالعه موردی شوراهای اسلامی روستاهای شهرستان‌های میاندوآب و شاهین‌دژ». **روستا و توسعه**، سال ۱۲، شماره ۳، صص ۲۷-۴۲.
- عنبری، موسی و حسنوند، احسان (۱۳۸۹)، «رابطه فرهنگ پدرسالاری و مشارکت سازمان‌یافته زنان در مدیریت روستایی: مطالعه موردی زنان روستایی دهستان فیروزآباد در استان لرستان». **روستا و توسعه**، سال ۱۳، شماره ۱، صص ۱۳۱-۱۵۳.
- کلوانی، عباس (۱۳۸۴)، «عوامل مؤثر در بهبود بهره‌وری تعاونی‌های تولیدی و صنعتی». **مجموعه مقالات همایش تعاون و توسعه بر مبنای اقتصاد دانایی‌محور**، اداره کل تعاون استان اصفهان، دانشگاه آزاد اسلامی خوراسگان، نشریه پیش‌آزادگان، اصفهان.

- Akande, M.(1992), «Enhances the performance of women's multiple roles»: *A Case Study of Isoya Development project ile-ile, Nigeria Journal of Community Development* 27(1),P:19.
- Aref, F. (2011), "Agriculture cooperatives for agriculture development in Iran". *Life Science Journal*, 8(1): 82-85.
- Beverland M.,(2007) «Can cooperative brand? Exploring the interplay between cooperative structure and sustained brand marketing success», *Food policy*, Vol32,Issue 4, P:480.
- Deng H., Huang J., Xu Z., Rozelle s.,(2010). «Policy support and emerging farmer professional cooperatives in rural china», *China Economic Review*, Vol21, Issue4,P:13.
- Finger- Stich, Andrea & Finger, Matthias(2002), «Social factors enabling local peoples, participation in integrated management planning in the context of forested mountain territories». *Proceedings of the Research Course The Formulation of integrated management plans for Mountain Forests. Bardonecchia*. Italy,P:101.
- Ghiasy, F. G., Hosseini J. F. Malak Mohammadi I.,(2009) «Factors influencing the entrepreneurship in Iran's agriculture cooperatives», *Australian Journal of Basic and Applied Science*. Vol.3, Issue2,P:1170.
- Gray, Thomas W. and Kraenzle, Charls A. (2010), «Member participation in Agricultural cooperatives»: *A regression and scale analysis. Rural Business cooperative service (RBS)*.
- Johnson, Nancy; Suarez, Ruth; and London, Mark (1995)," «The importance of social capital in Colombuan rural agro- interprices. Colombia».
- Meizhang, xiangyu Guo, (2010) «Study on Function of the Agriculture cooperative in Food Safety». *Agriculture and Agricultural Science Procedia*,P:447.
- Novkovic Sonja,(2008), «Defining the cooperative Difference». *The Journal of Socio Economics*, No.37,P:2169.

- Primmer, Eeva and Kyllonen, Simo(2006), «Goals for public participation implied by sustainable development, and the preparatory process of the Finnish National Forest Program». *Forest Policy and Economics*, Vol.8, Issue8,pp:838-853.
- World Bank UN (2007), «Cooperatives in Social Development, Report of the Providing Financial Services in Rural Areas»: *A Fresh Look at Finance Cooperatives Washington Governance and Social Development Resource Centre, Lesson Learned on Cooperatives*.
- Zhen, L. and Routray, J. K(2005), «Operational indicators for measuring agricultural sustainability in developing countries». *Environmental Management*, Vol. 32, No. 1,pp34-46.